

Kaitseministeeriumi 2017. aasta tegevuste tulemusaruanne

1. Tulemusvaldkonna riigikaitse ja julgeolekupoliitika lühianalüüs

1.1. Valdkonna lühianalüüs.

(Viimase aasta olulisemad tendentsid ja mõjurid riigis, mis mõjutasid oluliselt arengukavas seatud sihtide täitmist.)

- Eestis on tugev poliitiline ja avalikkuse toetus eraldada kaitsekuludeks vähemalt 2% SKP-st. Eesti kaitsekulud on alates aastast 2015 ületanud 2% künnise ning eesmärk eraldada kaitsekuludeks vähemalt 2% SKP-st on ka viimases riigi 4 aasta eelarve strateegias. Viimase avaliku arvamuse uuringu kohaselt (oktoober 2017) toetab 47% vastanutest kaitsekulutuste jäämist senisele tasemele ning 23% soovib kaitsekulusid täiendavalt tõsta.
- 2016. aasta juulis otsustati Varssavi tippkohtumisel paigutada Eestisse, Lätisse, Leetu ja Poola NATO pataljonide lahingugrupid. Aprillis 2017 saabus Eestisse raamriigi Ühendkuningriigi juhitud NATO pataljoni lahingugrupp, kelle võõrustamiseks ehitati Tapale kolm kasarmut, kaasaegne toitlustuskompleks ja teenindushooned tehnikale.

1.2. Valdkonna tulemuste analüüs.

(Valdkonna üld- ja alaeesmärkide saavutamise tulemuste kirjeldus, kavandatud eesmärgid, kui palju läks eesmärkide saavutamine maksma. Mis meetmed ja tegevused avaldasid kõige enam mõju eesmärkide täitmisele.)

Tulemusvaldkonna eesmärgiks on heidutuse kasv sõjalise agressori vastu, iseseisva sõjalise kaitsevõime kiirem väljaarendamine, võime seista rünnaku vastu kogu ühiskonna tegevusega, võime kiirelt lahendada hübriidkonflikte ja Eesti ühiskonna sidususe suurendamine ning valmisolek seista vastu infosõjale.

- Eesti oli 2017. aastal üks neljast NATO riigist, mille kaitsekulud olid vähemalt 2% SKP-st. Kaitsekulude tase, koos liitlaste jaoks eraldatud lisavahenditega oli 2017. aastal 2,08%. Võrdluseks 2016. aastal oli vastav suhtarv 2,13%. 2017a kaitsekulu oli koos valitsuse poolt liitlaste kohaloluks eraldatud lisavahenditega 479,2 mln. 2017. aastal lepitati kokku, et kaitsekuludele lisanduvad lisaks NATO liitlasüksuste vastuvõtuks vajalikele investeeringutele ning liitlaste kohaloleku tagamiseks vajalikele kuludele aastatel 2018-2020 ka kaitseinvesteeringute programmi raames 60 mln laskemoona hangeteks.
- Tagatud on liitlaste kohalolek Tapal, kus asub liitlaste pataljoni lahingugrupp, Ämaris, kus toimub õhururve ning Tallinnas, kus asub NATO staabielement. Ämari lennubaas suudab 365 päeva aastas võtta vastu ja käidelda liitlaste õhuvahendeid.
- Sõjalise riigikaitse oluliseks alustalaks on inimesed, kes panustavad Eesti kaitseks. Enam kui pooled (54%) Eesti elanikest on vastavalt avaliku arvamuse uuringule „kindlasti“ või „tõenäoliselt jah“ valmis osalema kaitsetegevuses, kui Eestile tungitakse kallale. See osakaal on võrreldes 2016. aastaga vähenenud (siis oli 56%). Kõrgeim kaitsetahe on Eesti rahvusest 15 – 49. aastaste vastanute seas, kus kaitsetegevuses on valmis osalema üle 80% vastanutest. Mõnevõrra väiksem on elanike usk Eesti kaitstavusse - 52% vastanutest usub, et Eestit on võimalik kindlasti või tõenäoliselt kaitsta. Võrreldes 2016. aastaga on usk Eesti kaitstavusse suurenenud, siis uskus seda 48% vastanutest. Kaitseliidu liikmeskond on jätkanud kasvu – 2017.a lõpus oli Kaitseliidul 25 968 liiget, mis on 430 inimest enam kui 2016. aasta lõpul, kuid planeeritust sihttasemest väiksem (2017. a sihttase oli 26 250).

Valdkonna sõjalise kaitse alaeesmärgiks on hoida ära Eesti vastu suunatud rünnakud ja tagada, et Eesti suudab end väliste ohtude vastu kaitsta. Tulemusvaldkonna teiseks alaeesmärgiks on, toetada sõjalise kaitse eesmärgi saavutamist, sh tagada, et riigikaitseks eraldatud ressursid suunatakse peamiselt sõjalise kaitse arendamiseks.

- Eesti kaitseplaneerimises on tugev suundumus sellele, et maksimaalne ressurss läheks lahinguvõimeliste üksuste loomiseks ja alalhoidmiseks. Ligi 74% kaitsekuludest on suunatud otseselt sõjaliste üksuste loomiseks ja alalhoidmiseks. Seejuures põhihangeteks (*major equipment*) eraldatakse keskmiselt üle 20% kaitsekuludest. Ülejäänud kaitsekulu on suunatud sõjalist kaitset toetavateks tegevusteks ja kuludeks (sh Kaitseliidu toetuseks, Välisluureameti eelarveks, tegevvälaliste eripensioniteks, rahvusvahelise koostöö kuluks, ajateenijate toetusteks).
- Valitsemisala kesksedeks väljunditeks on lahinguvõimelised üksused. Eesti Kaitseväge ja Kaitseväe sõjaaja struktuuri kuuluvate üksuste arv ja Kaitseväge hinnang nende lahinguvõimelisusele on Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määruse nr 262 § 5 lg 1 p 3 ja § 5 lg 1 p 11 alusel riigisaladus tasemel SALAJANE. Riigisaladuse loa ja teadmismisvabaduse olemasolul on info võimalik tutvuda dokumendis KaM reg 31.01.2018 nr 4.1-2/18-112 (SALAJANE).
- Esimest korda pärast iseseisvuse taastamist viis Vabariigi Valitsus läbi pataljoni tasemel lisaõppekogunemise „Okas“. 1. jalaväebrigadile anti üle järgmised 14 jalaväe lahingumasinat. Tegevust alustas Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus, Kaitseressursside Amet tegi ettevalmistusi kutsealuste hindamisel kaasajastatud tervisenõuete rakendamiseks, Kaitseväe käivitas noorte isamaalise hariduse programmi, Kaitseväge küberlabori baasil alustas Tallinnas tegevust NATO küberharjutusväli. Seda kõike tehti Eesti Euroopa Liidu eesistumise aastal, kus sõjaline kaitse kujunes üheks võtmeteemadest.
- Sõjaliste üksuste mehitamiseks on vajalik reservvälaliste ja tegevvälaliste olemasolu. Ajateenistusse asus 3430 noort, sh 34 naist (sihttase vastavalt 3200 ja 30). 2017. aastal võeti vastu otsus, et alates aastast 2020 kutsutakse ajateenistusse 3500 inimest ning aastast 2022 kutsutakse 4000 inimest. Asendusteenistust alustas lähtuvalt eelarvelistest võimalustest 50 inimest.
- Valitsemisala pikaajalise arengukava (riigikaitse arengukava 2017-2026) eesmärkide saavutamiseks, on iga-aastaselt vajalik teenistusse võtta keskmiselt 50 tegevvälalist enam kui teenistusest lahkub. 2017. aasta tegelik juurdekasv (+35) ei vastanud soovitud sihttasemele (+50). Seisuga 31.12.2017 oli teenistuses 3287 tegevvälalist (eesmärk ~3370). Värbamistellimuse täitmise määr oli tegevvälaliste osas keskmiselt 92% ning tegevteenistujate vabatahtlik voolavus 8,4%. Värbamismahtude kasvatamiseks otsustati 2017 tegevvälaliste töötasu tõsta nii, et see ületaks 2019. aastal 30% võrra Eesti keskmist palka, samuti suurendatakse värbamistegevusi.

1.3. Peamised takistused ja nende analüüs.

- Tegevvälaliste juurdekasvu eesmärgi saavutamine on kombinatsioon mitmetest erinevatest teguritest. Kaitseväes läbi viidud analüüsi järgi on tegevvälalistele makstav palk otseselt seotud nii värbamissuutlikkuse kui ka teenistusest lahkumisega, seejuures peaks tegevvälaliste keskmine töötasu olema ca 30% kõrgem Eesti keskmisest. Seda sihttaset ei ole veel seni saavutatud, kuid RES 2019-2022 koostamisel võeti eesmärgiks, et 30% eesmärk saavutatakse 2019. aastal. 2017. aastal ei uuritud tegevvälaliste rahulolu teenistustingimustega, kuid rahulolu kaudselt kirjeldav tegevteenistujate vabatahtlik voolavus oli 8,4%. Seda protsenti võib pidada heaks (soovitud voolavus on 5-10%). Seni rakendatud meetmete edukust näitab, et 31.12.2017 oli teenistuses tegevvälalisi enam kui ei kunagi varem (3287).
- Kaitseväe, Naiskodukaitse ja Kaitseväe noorteorganisatsioonide liikmete arv oli 2017. aasta lõpu seisuga 25 968 (sihttase 26 250), see on 438 inimest enam, kui aasta tagasi ning peegeldab Eesti ühiskonna usaldust Kaitseväe vastu (vastavalt avaliku arvamuse uuringutele usaldab 86% eestlastest Kaitseväet) ja kaitsetahet (enam kui 80% eestlast vanuses 15-59 on valmis osalema riigikaitstes). Enam on kasvanud KL noorteorganisatsiooni liikmete arv (Noorkotkad +262, Kodutütred +126), Naiskodukaitse

liikmete arv kasvas +111 inimese võrra, KL põhiorganisatsiooni liikmeskond vähenes 61 inimese võrra. Kaitseleidi põhiorganisatsiooni liikmeskond vähenes, kuna Kaitseleidi nimekirjast arvati välja mitteaktiivsed liikmed. Noorteorganisatsioonide liikmete arvu kasvu võis toetada 2017. aastal alustatud noorte isamaalise hariduse programm.

- Vastavalt avaliku arvamuse uuringutele vähenes võrreldes 2016. aasta sügisega 2017. aasta oktoobriks kahe protsendipunkti võrra inimeste osakaal, kes on kindlasti või tõenäoliselt valmis osalema kaitsetegevuses, kui Eestile tungitakse kallale tasemel (sihttase 56%, saavutatud tase 54%). Kaitsetahe langes kõige enam eesti keelt emakeelena mitte-kõnelevatel kodanikel (6 protsendipunkti tasemelt 52% tasemele 46%), eesti keelt emakeelena kõnelevate isikute kaitsetahe langes aastaga ühe protsendipunkti (62%lt 61%le), mitte-eestlastest mittekodanike kaitsetahe kasvas kaks protsendipunkti (33%lt 35%le). Eestikeelse elanikkonna kaitsetahte mõningane kõikumine on tavapärane ning ühest põhjust kaitsetahte kahe protsendipunktilisele muutusele välja tuua ei saa. Eesti keelt emakeelena mittekõnelevate isikute kaitsetahe on alates 2002-2004 olnud mõningate kõikumistega langustrendis.
- Osakaal Eesti elanikkonnast, kes toetab NATOsse kuulumist on alates aastast 2004 püsinud stabiilselt 70% ja 80% vahel. 2017. aasta lõpul toetas NATOsse kuulumist 74% vastanutest, seejuures kui eestlastest toetab NATOsse kuulumist 92%, siis mitte-eestlaste seas on toetusprotsent alates 2015. aastast 33%. Mitte-eestlaste usalduse mitte-taastumine on ka peamine tegur, miks jäi soovitud sihttase saavutamata.
- Õppekogunemisel osalevate reservväelaste osalusprotsendi kujunemisel on endiselt probleemiks asjaolu, et väljasaadetud kutsetest ei jõudnud adressaadini 21,8%. Kutsututest 12,5% vabastati perekondlikul või majanduslikul põhjusel. Kohale ei ilmunud 20% kutse saanud isikutest kutsututest. Suurema osaluse saavutamiseks on ühe meetmena Kaitseministeerium koostanud ettepanekud kutsete elektrooniliselt kättetoimetamise võimaldamiseks.
- Ajateenistusest väljalangevuse peamiseks põhjuseks on tervisliku seisundi mittevastavus tervisenõuetele. Selle alusel vabastati ajateenistusest 18% ajateenistusse asunutest. Väljalangevuse vähendamiseks on Kaitsevägi asunud osades struktuuriüksustes pilootprojektina teenistust paindlikumalt kohandama, võimaldades vajaduse korral senisest personaalsemat lähenemist erinevate terviseprobleemidega sõdurite suhtes.
- Riigikaitseõpetust õppivate õpilaste arvu sihttase jäi saavutamata (sihttase 7000, tegelik 5300) järgmistel põhjustel. Esiteks: selle, kas valikaine on kooli õppekavas või mitte, otsustab kooli direktor. Vaatamata Kaitseressursside Ameti (KRA) korduvatele visiitidele on jätkuvalt koole, kus õpilastele ei pakuta riigikaitseõpetust valikainena, nt Tallinna Prantsuse Lütseum, kus direktor ei pea vajalikuks riigikaitsetunde anda või Ehte Humanitaargümnaasium ja Tallinna Mustjõe Gümnaasium, kus riigikaitseõpetuse tundide vastu on lapsevanemad. Teisalt pakutakse koolides järjest enam erinevaid valikaineid ning kui riigikaitseõpetaja ei tutvusta riigikaitsetunde huvitavalt ja õppima kutsuvalt või ei tutvusta koolis üldse riigikaitseõpetust, siis õpilased riigikaitseõpetust valikainena ei vali. Riigikaitseõpetust õppivate õpilaste arvu suurendamiseks on plaanis tegevused kahel suunal: 1) õpilaste hulgas riigikaitseõpetuse populariseerimiseks annab Kaitseministeerium 2018 aasta õpilastööde riiklikul konkursil välja eripreemia ning tunnustatakse parimate riigikaitseteemaliste essee autoreid. 2) õpetajates riigikaitseõpetuse valikaine (sh ajateenistuse läbimise) tutvustamise vastu huvi suurendamiseks on 2018 plaanis ellu kutsuda õpetajatele mõeldud projekt, mida tutvustatakse riigikaitseõpetajate sügisseminaril. Jätkuvalt külastavad KRA esindajad nii neid koole, kus õpilastel on võimalik riigikaitseõpetust õppida kui ka neid koole, kus riigikaitseõpetus veel kooli õppekavas pole.